

Юлія Ловчук, асистент кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена розвитку мотивації до вивчення англійської мови в здобувачів вищої освіти. Наголошено, що вивчення англійської мови – пріоритетне завдання освітньої політики України на всіх рівнях, зокрема й у закладах вищої освіти. Важливою умовою успішної реалізації цього завдання є формування мотивації в студентів до вивчення англійської мови.

За результатами аналізу джерельної бази (праць вітчизняних та зарубіжних дослідників) зроблено висновок, що проблема мотивації в іншомовній освіті є актуальною, до кінця не вивченою з огляду на багатовимірність самого поняття «мотивація», його різновидів тощо.

Виокремлено традиційні (типові) причини, які спонукають студентів до вивчення англійської мови.

Підкреслено, що оскільки мотивація – це важливий компонент навчання, тому важливо розвивати внутрішні мотиви до вивчення англійської мови в студентів. Викладач повинен подбати про істотне оновлення як змісту навчання англійської мови, так і її методики вкладання, запровадження інноваційних технологій, спрямованих на формування та підвищення мотивації до вивчення англійської мови в професійній підготовці майбутніх учителів англійської мови.

Ключові слова: мотивація; англійська мова; заклад вищої освіти; майбутній учитель англійської мови, здобувач вищої освіти, внутрішні мотиви; методика вивчення англійської мови; викладач.

Літ. 13.

Yuliia Lovchuk, English Instructor of the English Philology Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**DEVELOPMENT OF MOTIVATION FOR ENGLISH LANGUAGE
LEARNING IN STUDENTS OF HIGHER EDUCATION**

The article focuses on developing motivation for English language learning in higher education students. It emphasizes that English language learning is a priority of Ukraine's educational policy at all levels, including higher education institutions. This is supported by recent documents and bills ("Conceptual Principles of State Policy on the Development of the English Language in Higher Education"; "On the Use of the English Language in Ukraine", etc.), which aim at developing key competencies in students for lifelong foreign language learning. An important condition for the successful implementation of this task is the formation of motivation in students to learn English.

Based on the analysis of source materials (works of Ukrainian and foreign researchers), the author concludes that the problem of motivation in foreign language education is relevant and still not fully studied. This is due to the multidimensionality of the concept of "motivation" itself, its types, the balanced combination of internal and external motives in higher education students regarding English language learning, and the search for innovative approaches, ideas, and incentives that enhance the effectiveness of motivation for learning English as a key component of foreign language education.

Motivation is interpreted as an impetus for active and effective English language learning, as a synthesis of internal and external factors that motivate a student to master the English language. Traditional (typical) reasons that motivate students to learn English are identified. It is emphasized that since motivation is an important component of learning, it is necessary to develop internal motives for learning English in students.

The teacher should take care of a substantial update of both the content of English language learning and its teaching methods. Innovative technologies should be introduced to form and enhance motivation for learning English in the professional training of future English teachers.

Keywords: *motivation; English language; higher education institution; future English teacher; higher education student; internal motives; English language teaching methods; teacher.*

Актуальність проблеми. Проблема, порушена в назві статті, є актуальною з огляду на низку чинників. Назвемо окремі з них. Українська освіта активно інтегрується до міжнародного освітнього простору, що спричинено не тільки Болонським процесом, євроатлантичним курсом нашої держави, глобалізаційними процесами, а й сучасними викликами, перед якими опинилася Україна за умов війни, розв'язаної росією. З огляду на це зростає потреба в якісній іншомовній освіті. Попри умови воєнного часу, Україна

робить рішучі кроки в цьому напрямі, зокрема в реалізації державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти (ВО) [3].

Сьогодні знання англійської мови – це, окрім іншого, і пріоритетні завдання внутрішньої політики (освітньої зокрема), що спонукає до підвищення якості освітніх послуг у галузі ВО. На це орієнтують останні освітні документи (наприклад, “Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти”, розроблені спільно з Британською Радою, та відповідно до ключових принципів законопроекту під назвою “Про застосування англійської мови в Україні”, а також рекомендацій Ради Європи з мовної освіти (CEFR) та Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання протягом життя [2].

Профільне міністерство випрацювало “Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України” [5], у якому окреслено перспективи розвитку англійської мови у закладах вищої освіти (ЗВО), визначено завдання для реалізаторів іншомовної освіти: викладачів англійської мови за професійним спрямуванням, викладачів англійської мови для академічних цілей, викладачів фахових дисциплін англійською мовою, інших працівників ЗВО.

Формування мотивації до вивчення іноземної мови в здобувачів освіти – одне із ключових завдань у сфері іншомовної підготовки майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень. Проблема іншомовної освіти у ЗВО є в центрі уваги українських науковців (Г. Білавич, О. Заболотна, Р. Мельник, Н. Муқан, С. Ніколаєва, І. Секрет, І. Ставицька, В. Чорна та ін.), які увиразнюють різні аспекти проблеми підвищення рівня іншомовної комунікативної компетенції здобувачів ВО, наголошують на широкому застосуванні інноваційних технологій у процесі вивчення іноземних мов, актуалізують питання вдосконалення професіограми майбутнього вчителя англійської мови, аналізують досвід закордоння щодо розвитку іншомовної

освіти тощо. Деякі дослідники розглядають особливості формування мотивації до вивчення англійської мови в студентів окремих спеціальностей (Н. Арістова, В. Безлюдна, М. Козак, І. Красногорова, О. Кухарчук, Г. Овсянко, І. Оришин, Л. Халявка, Л. Черниш та ін.), проте ця складна й багатовимірна проблема потребує додаткового висвітлення.

Мета статті – розгляд проблеми формування мотивації до вивчення англійської мови в здобувачів вищої освіти.

Викладення основного матеріалу. Українські (Н. Арістова, В. Безлюдна, М. Козак, І. Красногорова, О. Кухарчук, Г. Овсянко, І. Оришин, Л. Халявка, Л. Черниш та ін.) та зарубіжні науковці (М. Баран-Лукарж, Р. Гарднер, В. Ламберт, Т. Яшіма та ін.), аналізуючи різні аспекти розвитку мотивації до вивчення англійської мови в здобувачів освіти, насамперед наголошують на складності висвітлення цього питання.

Автори мотивацію загалом визначають як внутрішній стан готовності вчинити певні дії. Ключем до успіху в навчанні англійської мови (як, урешті, і в багатьох інших сферах життя) є створення мотивації, яка постійно стимулюватиме здобувача освіти до конкретних видів діяльності, які слугуватимуть досягненню мети – досконалому оволодінню іноземною мовою. Науковці стверджують, що тут важливий правильний добір методик мотиваційних дій у процесі навчання англійської мови, що уможливить докорінно змінити результат у кращий бік і зробити вивчення іноземної мови ефективнішим.

Задля того, щоб процес добору методик, що стимулюють мотивацію студентів до вивчення англійської мови, став успішним, потрібно чітко розуміти сутність самої мотивації у сфері вивчення іноземних мов, її різновиди, психологічні аспекти мотивації, підходи до неї, послідовність виконання мотиваційних дій тощо.

Слідом за вченими [1; 4; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13] під мотивацією щодо вивчення англійської мови здобувачами ВО розуміємо сукупність дій, які застосовує викладач під час освітньо-виховного процесу у ЗВО задля

зацікавлення, ініціювання, активізації студентів у контексті оволодіння англійською мовою, досягнення майбутніми вчителями англійської мови ефективності в навчанні.

Науковці закордоння (Р. Гарднер та В. Ламберт [11–12]) ще у 1950–1970-х рр. у своїй соціально-освітній моделі вивчення англійської мови з-поміж іншого виокремили два типи мотивації (нині їх називають спрямованістю) – інтегративну та інструментальну. У той час як перше (інтегративна спрямованість) “народжується з бажання познайомитися з носіями мови перекладу та їхньою культурою та ідентифікувати себе з ними”, друге (інструментальна спрямованість) належить “до більш приземлених, позамовних мотивів для вивчення іноземної мови, наприклад, бажання отримати цікавішу роботу, отримати підвищення, зустріти майбутнього партнера з-за кордону вдома, виїхати за кордон або отримати найвищу можливу оцінку на іспиті” [9].

Польська дослідниця М. Баран-Лукарж [9] у зв’язку із цим слушно зауважує, “що сьогодні в контексті вивчення іноземної мови у формальних умовах інтеграційна спрямованість розуміється не як прагнення інтегруватися з носієм цільової мови, а радше як готовність і прагнення до знайомства з іншою мовою. спільнот та їхніх культур, а також для встановлення контактів і вступу в спільний діалог”, який вчена Т. Яшіма [13] називає міжнародною позицією. Цілком погоджуємося з авторкою М. Баран-Лукарж, яка зазначає, що, “хоча раніше визнавалася перевага інтегративної спрямованості над інструментальною, сьогодні вважається, що їх діяльність є взаємодоповнювальною”, “обидві ці орієнтації можуть бути внутрішніми, тобто що є результатом власних переконань учня, або зовнішніми, тобто не виникають з власних потреб учня, а нав’язані оточенням”, “іноді важко визначити, чи є ці мотиви внутрішніми чи зовнішніми, тому що насправді вони можуть бути результатом як наших власних переконань, так і думок інших людей, важливих для нас” [9].

Чимало дослідників вважають, що для вивчення англійської мови внутрішня мотивація є більш сприятливою для навчання, аніж зовнішня мотивація [13]. Результати аналізу актуалізованої джерельної бази ([1; 4; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13]) свідчать: усі види мотивації важливі в процесі вивчення англійської мови.

Наш практичний досвід діяльності у ЗВО теж переконує: передача знань від викладача англійської мови до студента неможливий без серйозної внутрішньої мотивації здобувача освіти, тому потрібно кваліфікувати мотивацію до вивчення англійської мови і як результат внутрішніх потреб студента, його інтересів, емоцій, зацікавленості в навчанні іноземної мови. З огляду на це, викладачеві треба звернути особливу увагу на засоби та прийоми її формування за умов ЗВО.

Внутрішню мотивацію науковці вважають “найсильнішою” [4; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13]. Українська дослідниця Л. Халявка зауважує, що “роки психологічних досліджень і досвід викладання підтвердили, що звичайна репрезентація навчального контенту не є такою ефективною, як засвоєння матеріалу через вирішення низки навчальних проблем”, тому вважає, що “проблемне навчання – найефективніше в процесі вивчення іноземної мови” [8, 66].

Ми переконалися: для того щоб правильно визначити, яка мотивація до вивчення англійської мови визначає плани здобувачів ВО та їхні дії в цьому процесі, уже студентам-першокурсникам необхідно чітко відповісти на запитання: чому я хочу вивчати англійську мову. Відповідь на це запитання великою мірою визначить мотиви вивчення англійської мови майбутніми фахівцями, а ретельний аналіз відповідей та уточнення в процесі усного спілкування з викладачем, своєю чергою, дасть змогу випрацювати оптимальний спосіб набуття та розширення знань та формування практичних мовних навичок.

Аналіз джерельної бази (праці українських та зарубіжних науковців), наші спостереження за вивченням англійської мови у ЗВО, спілкування зі

студентами – майбутніми вчителями англійської мови – дають змогу виокремити так звані універсальні мотиви вивчення англійської мови здобувачами освіти. Назвемо окремі з них:

- “почуття обов’язку” – зовнішня мотивація до вивчення англійської мови, що пов’язана з необхідністю вивчення англійської мови в межах ЗВО або пов’язана з підвищенням рівня мовних навичок, які потрібні, щоб відповідати вимогам майбутнього працедавця (якщо студент працевлаштовується під час навчання у ЗВО або в майбутньому, коли він працевлаштовуватиметься, зокрема й до закладу освіти);

- “соціальні потреби” – мотивація до вивчення англійської мови випливає із прагнення задовольнити соціальні потреби, насамперед культурні (пов’язані з навчанням за кордоном, співіснуванням у суспільстві, перебуванням у міжнародному та/або англomовному середовищі, прагненням спілкуватися англійською мовою максимально вільно та ефективно), іноді вони пов’язані з політичною/економічною/науковою діяльністю, діяльністю в органах місцевого самоврядування тощо);

- “ідентифікація з групою” – мотивація до вивчення англійської мови, що ґрунтується на бажанні ідентифікувати себе з групою друзів/однолітків, цей тип мотивації найчастіше актуальний для студентів, які планують навчатися за програмами академічної мобільності, перебувати за кордоном у межах міжнародного обміну, стажування, для студентів, які внаслідок війни живуть в англomовних країнах, ця мотивація для них дуже важлива, щоб мати можливість успішно навчатися, повноцінно брати участь у спілкуванні з колегами та/або у суспільному житті за кордоном;

- “підготовка до іспитів” – поширена причина, яка спонукає студентів добре вивчити англійську мову (ідеться не тільки про семестрові чи випускні іспити, а й про складання певного мовного іспиту (Cambridge, TOEFL, TOEIC, IELTS, LCCI, FCE, KET, PET тощо));

- “професійний розвиток” – мотивація до вивчення англійської мови тісно пов’язана з професійним розвитком, запланованим кар’єрним

зростанням, прагненням підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці (наприклад, як репетитора з англійської мови, перекладача в бюро перекладів тощо);

- “практичні життєві цілі” – мотивація до вивчення англійської мови випливає з бажання реалізувати конкретні життєві плани та цілі, пов’язані з професійним життям (наприклад, отримання місця праці, у якій знання англійської мови на високому рівні є ключовою компетенцією) або особистим життям (наприклад, створення комфортних стосунків з англомовним комунікатором);

- “особиста вигода” – причиною вивчення англійської мови є бажання досягти певної мети, пов’язаної з конкретною фінансовою вигодою (наприклад, здобуття сертифікату, що підтверджує знання англійської мови на відповідному рівні, означає збільшення зарплати, кар’єрне зростання тощо);

- “задоволення від навчання” – сильна внутрішня мотивація до вивчення англійської мови, яка пов’язана з отриманням задоволення від самого процесу набуття мовних знань та розширення мовних компетенцій;

- “бажання вільно подорожувати світом” – мотивацією вивчення англійської мови є здобуття відповідних мовних знань, формування компетентностей, які уможливають ефективно та безпечно спілкуватися під час поїздок за кордон;

- “розвиток захоплень та інтересів” – мотивацією до вивчення англійської мови може стати любов до англомовної літератури, англомовного кіно, детективів А. Крісті, поттеріани Дж. Роулінг тощо, а також незвичайне захоплення, розвиток якого передбачає, наприклад, пошук англомовних матеріалів, участь у зустрічах з міжнародною групою людей, які поділяють це захоплення, філателія, нумізматику, криптовалюту та ін.

Завдання викладача – будь-яку мотивацію до вивчення англійської мови здобувача освіти позитивно підкріпити. Грамотно дібрані мотиваційні прийоми уможливають максимально підвищити ефективність вивчення англійської мови, допоможуть мінімізувати ризик зниження мотивації.

Важливо підвищити якість викладання англійської мови, удосконалити методику викладання цього предмета у ЗВО, позаяк зміни якості викладання пов'язані зі зміною парадигми освіти, яка потребує модернізації всього навчального процесу, створення державних освітніх стандартів, стандартів третього покоління тощо.

На жаль, сьогодні не до кінця відпрацьовано інструментарій методики викладання англійської мови, інколи студенти психологічно не готові до останніх тенденцій у системі ВО, реалізації державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері ВО, відповідності іншомовної освіти сучасному соціальному замовленню тощо.

Колишня (традиційна) парадигма вимагала від майбутнього фахівця здобуття знань та формування вмінь щодо виконання низки завдань з англійської мови, а підсумковою оцінкою результатів навчальної діяльності студента була його оцінка на державному іспиті із цієї дисципліни. Ця парадигма, що сформувалася як результат становлення радянської системи вищої освіти, є інертною, замкнутою та автономною, тому замінилася іншою, де ключовим моментом є компетентнісний підхід у вивченні англійської мови. За такого підходу провідним аспектом у професійній підготовці майбутнього вчителя англійської мови є застосування здобутих мовних знань у конкретних ситуаціях освітнього процесу, а не самі знання.

Висновки. Вивчення англійської мови – пріоритетне завдання освітньої політики України на всіх рівнях, зокрема й у закладах вищої освіти. На це спрямовують останні документи та законопроекти (“Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти”; “Про застосування англійської мови в Україні” та ін.), які орієнтують здобувачів освіти на формування ключових компетентностей для навчання іноземної мови впродовж життя, окреслюють рекомендації не тільки керівникам закладів вищої освіти, а й науково-педагогічним працівникам, що забезпечують реалізацію сучасної іншомовної освіти, та іншим працівникам

щодо вдосконалення складного процесу викладання, вивчення й використання англійської мови.

Важливою умовою успішного втілення цього стратегічного проєкту є формування мотивації в студентів до вивчення англійської мови. За результатами аналізу джерельної бази (праць вітчизняних та зарубіжних дослідників) зроблено висновок, що проблема мотивації в іншомовній освіті є актуальною, до кінця не вивченою з огляду на багатоаспектність самого поняття “мотивація”, його різновиди.

Мотивацію потрактовано як поштовх до активного й ефективного оволодіння англійською мовою, як синтез внутрішніх та зовнішніх чинників, що спонукають здобувача вищої освіти опанувати англійську мову, до активної мовної діяльності, означають межі та форми цієї діяльності, окреслюють напрям досягнення визначеної мети.

Мотивація – це важливий компонент навчання англійської мови в закладі вищої освіти. Важливо розвивати внутрішні мотиви до вивчення англійської мови в студентів. Викладач повинен добре знатися на характері мотивації тих, кого навчає іноземної мови, уміти правильно виявляти мотиви студентів та методично доцільно ними керувати задля інтенсифікації навчального процесу, формування професійних компетентностей у здобувачів освіти. Тому актуалізується проблема істотного оновлення як змісту навчання англійської мови, так і її методики викладання, запровадження інноваційних технологій, спрямованих на формування та підвищення мотивації до вивчення англійської мови в професійній підготовці майбутніх учителів англійської мови.

Подальшого розгляду потребують питання, пов’язані з методичними прийомами розвитку внутрішньої мотивації здобувачів вищої освіти до вивчення англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білавич Г.В., Височан Л.М., Савчук Б.П., Кліщ Г.І. Питання розвитку іншомовної освіти в державах закордоння крізь вимір наукового дискурсу українських компаративістів (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). *Медична освіта*. 2021. № 3. С. 5–10.
2. Державна політика щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти. URL: osvita.gov.ua/2023/07/derzhavna-polityka-shhodo-rozvytku-anglijskoyi-movy-u-sferi-vyshhoi-osvity/
3. Засади державної політики щодо англійської мови у вищій освіті. URL: <https://knote.edu.ua/file/NjY4NQ==/9024762ed731fd9506465b77ec7bcc12.pdf>
4. Красногорова І.Б. Формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1999. 23 с.
5. Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/>
6. Овсянко Г.В. Підвищення мотивації у процесі вивчення іноземної мови фахового спрямування. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2022. № 1 (41). С. 62–67.
7. Оришин І.С. Мотивація – важливий фактор у вивченні іноземних мов у закладі вищої освіти. *Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фах. журн*. 2020. № 2. С. 55–58.
8. Халявка Л.В. Розвиток мотивації студентів нефілологічних спеціальностей до вивчення іноземної мови. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 3(198). С. 64–67.
9. Baran-Łucarz M. Motywacja do nauki języka angielskiego drugiej klasie szkoły podstawowej. URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/n/article/view/10410/9966>
10. Dörnyei Z., Csizér, K. Ten commandments for motivating language learners: Results of an empirical study. *Language Teaching Research*. 1998. No. 2. P. 203–229.
11. Gardner R.C., Lambert W.E. Motivational variables in second language acquisition. *Canadian Journal of Psychology*. 1959. No. 13. P. 191–197.
12. Gardner, R.C., & Lambert, W.E. (1972). Motivational variables in second language acquisition. *Attitudes and motivation in second language learning*. Rowley, MA: Newbury House. 316 p.
13. Yashima T. Willingness to communicate in a second language: The Japanese EFL context. *The Modern Language Journal*. 2002. No. 86 (1). P. 54–66.

REFERENCES

1. Bilavych, H. V., Vysochan, L. M., Savchuk, B. P., & Klishch, H. I. (2021). Pytannia rozvytku inshomovnoi osvity v derzhavakh zakordonnia kriz vymir naukovooho dyskursu ukrainskykh komparatyvistiv (kinets XX – pochatok XXI st.) [Issues of foreign language education development in foreign countries through the dimension of scientific discourse of

ukrainian comparativists (late XX – early XXI century)]. *Medical education*. No. 3. pp. 5–10. [in Ukrainian].

2. Derzhavna polityka shchodo rozvytku anhliiskoi movy u sferi vyshchoi osvity [State policy regarding the development of the English language in the field of higher education]. Available at:

osvita.gov.ua/2023/07/derzhavna-polityka-shhodo-rozvytku-anglijskoyi-movy-u-sferi-vyshhoyi-osvity/ [in Ukrainian].

3. Zasady derzhavnoi polityky shchodo anhliiskoi movy u vyshchii osviti [Principles of state policy regarding the English language in higher education]. Available at:

<https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/9024762ed731fd9506465b77ec7bcc12.pdf> [in Ukrainian].

4. Krasnoholova, I.B. (1999). Formuvannia motyviv uchinnia studentiv u protsesi vykladannia anhliiskoi movy [Formation of students' learning motives in the process of teaching English]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Kyiv, 23 p. [in Ukrainian].

5. Metodychni rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakisnoho vyvchennia, vykladannia ta vykorystannia anhliiskoi movy u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy [Methodological recommendations for ensuring quality study, teaching and use of the English language in higher education institutions of Ukraine]. Available at: <https://mon.gov.ua/> [in Ukrainian].

6. Ovsianko, H.V. (2022). Pidvyshchennia motyvatsii u protsesi vyvchennia inozemnoi movy fakhovoho spriamuvannia [Increasing motivation in the process of learning a foreign language of a professional field]. *Pedagogical sciences: theory and practice*. No. 1 (41). pp. 62-67. [in Ukrainian].

7. Oryshchyn, I.S. (2020). Motyvatsiia – vazhlyvyi faktor u vyvchenni inozemnykh mov uzakladi vyshchoi osvity [Increasing of motivation in the process of professional oriented foreign language learning]. *The image of a modern teacher*. No. 2. pp. 55–58. [in Ukrainian].

8. Khaliavka, L. V. (2023). Rozvytok motyvatsii studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei do vyvchennia inozemnoi movy [Development of non-philological specialties students' motivation to study a foreign language]. *The image of a modern teacher*. No. 3 (198). pp. 64–67. [in Ukrainian].

9. Baran-Łucarz, M. Motywacja do nauki języka angielskiego w drugiej klasie szkoły podstawowej [Motivation to learn English in the second grade of primary school]. Available at: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/n/article/view/10410/9966> [in Polish].

10. Dörnyei, Z., & Csizér, K. (1998). Ten commandments for motivating language learners: Results of an empirical study. *Language Teaching Research*. No. 2. pp. 203–229. [in English].

11. Gardner, R.C., & Lambert, W.E. (1959). Motivational variables in second language acquisition. *Canadian Journal of Psychology*. No. 13. pp. 191–197. [in English].

12. Gardner, R.C., & Lambert, W.E. (1972). Motivational variables in second language acquisition. *Attitudes and motivation in second language learning*. Rowley, MA: Newbury House. 316 p. [in English].

13. Yashima, T. (2002). Willingness to communicate in a second language: The Japanese EFL context. *The Modern Language Journal*. No. 86(1). pp. 54–66. [in English].